

**РЕЦЕНЗІЯ НА КНИЖКУ: “ЮЛІАН РЕДЬКО (1905–1993):
СТАТТІ. СПОГАДИ. МАТЕРІАЛИ”**

Добру справу робить Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка НАН України, видаючи бібліографічні покажчики видатних українських учених. Такі видання, куди включені уривки з праць дослідника тієї чи іншої проблеми, біографічні нариси, спогади мають широкий резонанс серед наукової громадськості.

Про гідне змагання українців за свої права маємо змогу прочитати у надзвичайно потрібній та цінній книзі “Юліан Редько (1905–1993). Статті. Спогади. Матеріали” (Львів, 2006), упорядкованій дочкою професора Ю. Редька, відомим українським бібліографом Тетяною Кульчицькою. Хоч і з невеликим запізненням, видання вийшло до 100-річчя від дня народження ученого і педагога.

У книзі “Юліан Редько...”, крім надзвичайно цікавих спогадів самого професора Редька, окремих його художніх творів та наукових праць, вміщені і спогади знаних сьогодні вчених та письменників, як і наукові праці на пошану видатного львівського філолога. Імена цих авторів, переважно колег та учнів Ю. Редька, говорять самі за себе: У. Єдлінська, М. Худаш, О. Сербенська, М. Паночко, В. Чабаненко, С. Стельмащук, Л. Полюга, Л. Коць-Григорчук, Д. Гринчишин, Р. Осташ, Л. Осташ, М. Ільницький, І. Калинець, Х. Назаркевич та ін. Пам’ять вихоплює з потоку подій найхарактерніше, те, що стало визначальним для людей, які формувалися у перші десятиліття ХХ ст. Тут і родовід Ю. Редька, і праця батьків, навчання майбутнього вченого і педагога.

Для сучасного читача особливо цікавими є спогади Ю. Редька про похорон намісника Галичини Казимира Бадені 1909 року в Буську: “Граф був колишнім намісником Галичини, австрійським прем’єр-міністром і міністром внутрішніх справ. В історію увійшов як запеклий ворог українців; відомі криваві “баденівські” вибори 1897, відома також роль, яку

він відіграв у справі недопущення Франка до доцентури у Львівському університеті. Щоб добре бачити похорон (людей зібралось безліч), ми зайняли місця на сходах податкового уряду, звідки видно було весь похід. Я пам'ятаю тільки, що йшло дуже багато людей, більше в пам'яті чотирьохрічної дитини не збереглося. З пізніших оповідань знаю, що на похороні була вся аристократія Галичини, був представник цесаря, багато єпископів і в тому числі молодий ще тоді митрополит Шептицький” (с. 69).

Або спогад вченого про вимушену подорож з батьками до Росії (Ростов-на-Дону, Нахичевань), коли молодий Ю. Редько став на три роки (1915–1918) учнем “гимназии для уроженцев Прикарпатской Руси”, чи повернення до Галичини і навчання у Станиславівській українській гімназії з її добрими учителями, що давали глибокі знання з усіх предметів, а крім того, були гідними вихователями молоді. Написаний на схилі життя спогад про Станиславівську гімназію зацікавлює не тільки захопленням автора особистостями, які внесли значний вклад у становлення українства в Галичині, але й толерантним та доброзичливим ставленням учнів та вчителів до товаришів-євреїв: “Чотири з них (євреї) склали матуру з відзнакою (Еніс, Райх, Цайслер, Швагер). Що робили по матурі, не знаю. Чув, що Цайслер поступив в політехнічний інститут, про інших не знаю. Але якщо лишилися в Галичині, то нема сумніву, що всі стали жертвами гітлерівського дикунства. Живим залишився тільки один з них — Айзек Еніс, який став лікарем, а в роках 1941–1944 врятував своє життя тим, що працював на селі як пастух. Але дружину його й малу дитину фашисти вбили. Я випадково зустрівся з ним і він сам розповів мені про свою трагедію”. І далі: “Минуло 66 літ від нашої матури. З наших професорів давно нікого нема між живими. Гірше те, що їх могил теж немає. Більшовицькі вандали зробили парк на гробах заслужених людей” (с. 117).

Особливе зацікавлення нашого сучасника викличе спогад колишнього студента про діяльність Українського таємного університету у Львові (1920–1925). Для тодішніх професорів створення такого університету було сміливим, навіть божевільним поривом, адже Українські Високі Школи (УВШ) творилися в жандармських умовах і без жодних засобів та матеріальної бази. Університетські курси виникли на базі легального “Товариства наукових викладів імені Петра Могили”, які в 1920/21 році набули вигляду університету. “Студентів прибувало щораз більше. Якщо на початок було їх біля п'ятисот, то вже у наступному році кількість студентів перевищила півтори тисячі. Утворились чотири факультети, а саме: теологічний (базою якого була Духовна греко-католицька семінарія у Львові), філософський з двома відділами — історико-філологічним і

математично-природничим, юридичний (правничий) і медичний. В 1923 році університет мав уже 58 кафедр” (с. 119).

Студенти медицини таємного університету при наскоках поліції удавали з себе хворих пацієнтів професора медицини. “Не було майже ні одної лекції, якої б поліція не розіграла. Студенти кінець кінцем вирішили спротивитися поліції й не розходитись: яке ж право має поліція розганяти хворих від лікаря.

Але поліція і тоді собі порадила: кожного студента взяли під руки по два поліцаї і так вели через усе місто до комісаріату. Варто було побачити такий похід! Люди збігалися з усіх усюдів та дивились на невидану “процесію”: студентів було більш як сорок, а кожного зокрема ведуть під руки два поліцаї. Іншого, що більш “хворий”, ще й третій заду підпихає” (с. 125-126).

Після ліквідації Українського таємного університету Ю. Редько стає студентом Львівського університету імені Яна Казимира. Внаслідок боротьби українців за свої права польська влада змушена була відкрити при університеті кафедру української словесності, професором якої став польський учений, дослідник української мови Ян Янув. В університеті почав формуватися україністичний гурток, куди входили відомі пізніше в Україні видатні особистості — вчені І. Ковалик, П. Коструба, Т. Пачовський, Ю. Редько, Б. Романенчук, Дарина Макогон (Ірина Вільде), Б.-І. Антонич та ряд інших. Студенти слухали лекції видатних польських учених: Ю. Кляйнера, Т. Лер-Сплавінського, Г. Гертнера, одного із засновників Львівсько-Варшавської школи К. Твардовського.

Окремої уваги заслуговує діяльність Ю. Редька як письменника. Ще під час навчання у гімназії він публікує одне за одним кілька оповідань на сторінках журналів “Поступ”, “Український пласт”, згодом у газеті “Студентський шлях”. Це були оповідання “Царство ночі”, “Зірка”, “За що?”, “Це гірше смерті”, “При вогнищі”, “Перші сніжинки”, ряд перекладів з М. Лермонтова, Дж. Ф. Купера. Та найцікавішим і найзначнішим твором Ю. Редька того часу була автобіографічна повість “Дурні діти. Хроніка наших днів”, у якій автор розповідає про умови навчання в таємному українському університеті, становище політв’язнів у польських тюрмах. Заборонена у Польщі книга була вагомим аргументом польських спецслужб проти автора, адже саме повість “Дурні діти” була обов’язковою лектурою молодіжних структур ОУН.

Покоління професорів університету повоєнних років не цуралося культурно-просвітницької роботи на селі. Така самопосягата української

інтелігенції не раз приносила великі плоди. Сьогодні пригадується те, що Ю. Редько запам'ятав ще з юних років, коли антиалкогольна пропаганда мала цілеспрямований характер. “Вухом п'яного раба не чує брязкоту кайданів” — гасло українського патріота в умовах польської держави не втратило своєї актуальності і в наш час.

Ось як пише Ю. Редько про участь молодшої генерації української інтелігенції у відкритті Народного дому в одному з сіл Галичини: “Село неначе писанка. Перший раз це Шевченкове порівняння накинулось мені з такою непереможною силою. Геніальне порівняння. Тоне у квітках та зелені, а кожна хатина замаєна, як на зелені свята, та обвішана корогвами. А народу, народу! Усе, що жило, на вулиці, на воротах, дехто навіть на дерево виліз, щоб краще побачити тих “панів з міста”.

Під великим прапором пишався новий Народний Дім. Невеликий, — звичайна хата, бляхою побита, але для Вичесанки це палац.

Прийшла процесія з церкви, покропили, помастили, пан отець сказав проповідь. Ну а тепер черга на нас” (с. 240-241).

Та мабуть найвизначнішою і найпомітнішою для громадянства була праця Ю. Редька як педагога та вченого-мовознавця. За підтримки митрополита Андрія Шептицького Ю. Редько викладає у гімназії при Малій Семінарії греко-католицької церкви з 1931 до 1939 та з 1941 до 1944 рр., редагує журнал “Католицька Акція” (1934–1939), активно співпрацює з журналом “Дзвони”, в якому друкує низку рецензій на твори Б.-І. Антонича, Л. Мосендза, Б. Лепкого, О. Кобилянської, А. Чайковського, В. Пачовського, С. Гординського та ін.

Нелегко було галицькій інтелігенції пристосовуватися до праці в умовах радянської тоталітарної системи. Та все-таки з січня 1945 року Ю. Редько стає деканом філологічного факультету та завідувачем кафедри української мови Львівського пединституту. Після вбивства Я. Галана Ю. Редька в числі інших національно свідомих викладачів вищих шкіл Львова звільняють з роботи. Після року праці у школі с. Зашків (рідне село Є. Коновальця) Ю. Редько стає знову викладачем Львівського пединституту, а після перенесення навчального закладу до Дрогобича — доцентом, а згодом професором Львівського університету ім. І. Франка. Захист кандидатської (1953), а потім і докторської (1969) дисертацій — такі факти наукового зростання вченого і педагога.

У жовтні 1989 року на Установчих зборах Наукового товариства ім. Шевченка у Львові Ю. Редько обраний почесним членом цієї поважної наукової інституції. Виступаючи на цих зборах, Юліан Костьович

говорив про потребу повернути українській науці імена видатних вчених — членів НТШ першої половини ХХ ст.: М. Возняка, І. Свенціцького, М. Мельника, В. Щурата та ін. Вчений бере активну участь у діяльності товариства, його мудрі поради до сьогодні залишаються актуальними для наукового життя Львова та України.

Лінгвістичні праці Ю. Редька — золотий фонд української мовознавчої науки. Його фундаментальний “Словник сучасних українських прізвищ” (30 тисяч прізвищ) був першою в усьому слов’янському світі спробою дати комплексний антропонімічний словник. Як пише Т. Кульчицька, “Хоча минуло багато часу і зараз в Україні активно розвивається антропоніміка, виходять щораз нові праці і словники, словник Ю. Редька до сьогодні залишається єдиним комплексним загальноукраїнським словником українських прізвищ”.

На початку цього року, через тридцять років від часу створення, за фінансової підтримки НТШ в Америці словник нарешті побачив світ.

А ще праці Ю. Редька “Біографічний словник Галицької землі”, “Родинна хроніка”, як і переклади богослужбових книг та релігійно-філософської літератури з німецької, польської, російської, французької мов — це те, що конче потрібне сучасній молоді і що створене працею подвижника науки і педагога.

Після чорного для Львівського університету 1973 року, коли з його рядів позбулися найвидатніших національно свідомих учених старшого покоління, в тому числі і трьох професорів кафедри української мови І. Ковалика, Ю. Редька, І. Петличного, кафедра втратила значний науковий потенціал, наслідки чого були відчутні протягом довгого часу.

В часи т. зв. “перебудови” Горбачова, майже через два десятиліття після 1973 року, треба було хоч морально полегшити кривду, завдану у попередні роки видатним вченим та педагогам.

Якось у розмові з професором О. Сербенською та дочкою Ю. Редька Т. Кульчицькою мені, тодішньому деканові філфаку, спала гадка запросити професора до університету. Було це намагання від імені тодішнього керівництва факультету вчинити хоча б часткову моральну сатисфакцію за кривди, заподіяні тоталітарним режимом. Та передусім це було намагання дати можливість тодішньому поколінню викладачів та студентів спілкування і науки талановитого ученого і педагога.

Свіжий струмінь, який вніс тоді професор своїми лекціями, запам’ятається нам назавжди. Треба було бачити тодішніх професорів та студентів, які слухали ерудованого вчителя вчителів. Дуже часто ці

лекції базувалися на особистому досвіді Юліана Костьовича: “Галичина до 1914 року”, “День 1 листопада”, “Боротьба за український університет”, “Український тайний університет”, “Галичина між двома війнами”. Часто сьогоднішньому поколінню студентів бракує таких мудрих професорів, які, крім великого професіоналізму, були б справжніми патріотами.

У травні 1993 р. львівська інтелігенція прощалася з видатним ученим, педагогом, громадянином. Пригадуються виступи тих, що промовляли на Личаківському цвинтарі — О. Сербенської, І. Калинця, Р. Гром’яка та ін.

Кажуть, що слава людини не у прожитих роках, а у зробленому нею. Професор Ю. Редько прожив багато років, але й зробив не менше. Про це свідчить і згадана книга. Велика дяка за неї упорядникові Т. Кульчицькій та Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН України, яка видала цю унікальну працю. Книга змушує читача задуматися над минулим, сучасним і майбутнім. А це дуже важливо.

Михайло Гнатюк